

dullah Efendi el-İsfahânî bu kitabın *Şevâriku'l-ilhâm*'dan farklı olduğunu ve eksik kaldığını kaydetmektedir; bk. *Riyâzü'l-'ulemâ*, III, 115). Bunların dışında Lâhîcî'ye *Şerhu Fuşûşî'l-hikem* adlı bir eser nisbet edilmekteyse de (Hidâyet, s. 228; *Elr.*, I, 155) bunun Abdürrezzâk el-Kâşî'ye ait olabileceği belirtilmektedir (Hân-sârî, IV, 198).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzü'l-'ulemâ* ve *hiyâzü'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, III, 114-115; Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-'ârifin*, Tahran 1888, s. 228; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât* (nşr. Eseddullah İsmâiliyyân), Kum 1391/1971, IV, 196-198; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, IV, 361-363; Rieu, *Supplement to the Catalogue of the Persian Manuscripts*, s. 4-5, 205-206; Celâleddin Âstiyânî, "Seyrî der Ârâ-i Mullâ 'Abdürrezzâk Lâhîcî", *Yâdnâme-i Hakîm Lâhîcî*, Tahran 1374/1954, s. 92-155; A'yânü's-Şî'a, VII, 470-471; Seyyed Hossein Nasr, *The Islamic Intellectual Tradition in Persia* (ed. Mehdi Amin Razavi), Richmond 1996, s. 53, 146, 163, 243, 258; M. Horten, "Die philosophischen und theologischen Ansichten von Lahici", *Isl.*, III (1912), s. 91-131; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3457; A. H. Zarrinkoob, "Lâhidji", *El²* (İng.), V, 605; W. Madelung, "'Abd-al-Razzâq b. 'Alî b. al-Ho-sayn, Lâhîjî", *Elr.*, I, 154-157.

ÖMER MAHİR ALPER

LÂHÎCÎ, Muhammed b. Yahyâ (محمد بن يحيى الـلاهـيـجـي)

Şemsüddîn Muhammed b. Yahyâ
b. Alî-yi Gîlânî el-Lâhîcî
(ö. 912/1506)

İranlı mutasavvîf-şair.

Gîlân'da Hazar denizine 20 km. mesafede bulunan Lâhicân'da doğdu. Şiirlerinde Esîrî mahlasını kullandığı için Esîrî-yi Lâhîcî olarak da tanınır. Bazı kaynaklarda (*DMF*, I, 153) onun kadı ve şair olan Yahyâ-yı Gîlânî'nin oğlu olduğuna dair verilen bilgi, bu kişinin 952 (1545) veya 953'te (1546) değil en az yetmiş seksen yıl önce öldüğü tesbit edildiği takdirde dikkate alınabilir. Zira 849'da (1445) Şeyh Muhammed Nurbahş'a intisap ettiği ve 912'de (1506) öldüğü bilinen Lâhîcî'den kırk yıl sonra ölen bir kişinin onun babası olması mümkün değildir. Lâhîcî'nin eserlerinden iyi bir öğrenim gördüğü ve başta tefsir, kelâm, hadis gibi dinî ilimler olmak üzere döneminin ilimlerine vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilimlerin bir bölümünü yirmi yaşlarında intisap ettiği (*Mefâtihu'l-i'câz*, s. 700) Nurbahşîyye tarikatinin kurucusu Muhammed Nurbahş sayesinde elde etmiş olmalıdır. Lâhîcî şey-

hi ölünceye kadar (869/1464) onun hizmetinde bulunduğunu söyler (*a.g.e.*, s. 76). Timurlular'dan Şâhruh'un ölümünden (850/1446) sonra şeyhiyle birlikte Şîraz'a giden Lâhîcî bir ara Tebriz'e uğradı. Burada altı ay kalıp hac için Mekke'ye gitti (882/1477); hac dönüşü kısa bir süre Yemen'de Zebid şehrinde kaldı. Zebid'de baba oğul olmak üzere iki kişiye Nurbahşîyye hırkası giydirdi. Şeyhi Şîraz'da ölünce onun yerine geçen Lâhîcî, Nüriyye Hankahı adıyla görkemli bir tekke yaptırarak irşad faaliyetine başladı. Burada Celâleddin ed-Devvânî ve Sadreddîn-i Şîrâzî gibi ünlü bilginler tarafından ziyaret edilip saygı gördüğü gibi I. Şah İsmâil tarafından da ziyaret edildi. Lâhîcî Şîraz'da vefat etti ve hankahının yanına gömüldü. Onun Şîî mezhebine aşırı derecede bağlı olmakla birlikte Sünnî mezheplere karşı da hoşgörülü olduğu kaydedilmektedir (Şüsterî, II, 153).

Eserleri. 1. Mefâtihu'l-i'câz fî şerhi Gülşen-i Râz (Tahran 1264, 1301, 1320, 1316 hş., 1337 hş.). Şebüsterî'nin eserinin şerhidir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin etkisi altında bulunan Lâhîcî, 877'de (1472) yazmaya başladığı bu eserde *Gülşen-i Râz*'ın her beytini çok geniş bir şekilde şerhetmiş, İbnü'l-Arabî ve Mevlânâ dışındaki Cüneyd-i Bağdâdî ve Abdullah-ı Ensârî gibi eski sûfilerden de yararlanmış. Eseri dönemin ünlü mutasavvıfı Abdurrahman-ı Câmî'ye göndermiş, Câmî de yazdığı bir rubâî ile takdirlerini bildirmiştir. Kitap ayrıca Muhammed b. Mahmûd-ı Dihdâr-ı Şîrâzî tarafından kısaltılarak yayımlanmıştır (Bombay 1312). Cemâleddin Hulvî bu eseri özetleyip *Câm-ı Dilnevâz* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1253). **2. Esrârü's-şühûd**. Mevlânâ'nın *Meşnevî*'sini örnek alan eser 3000'i aşkın beyit ihtiva eder. Kitap Seyyid Alî-yi Âl-i Dâvûd tarafından neşredilmiştir (Tahran 1368 hş.). **3. Dîvân**. 519 gazel, üç terciibend, yetmiş yedi rubâî, bir müstezaddan oluşan eseri Berât-i Zencânî *Dîvân-ı Eş'âr u Resâl-i Şemseddîn Muhammed Esîrî-yi Lâhîcî* adıyla yayımlamıştır (Tahran 1357 hş.). Divanın sonunda Lâhîcî'nin mensur altı risâlesi bulunmaktadır. Mekke'de Yemenli şeyh Hayretî ve oğlu İsmâîl'e giydirdiği hırkayla ilgili Arapça risâle dışında diğer eserleri Farsça'dır. **4. Münteḥab-ı Meşnevî-yi Mevlevî**. 874'te (1469) derlenen eserde *Meşnevî*'nin anlaşılması güç beyitlerinin şerhi yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lâhîcî, *Mefâtihu'l-i'câz fî şerhi Gülşen-i Râz* (nşr. Keyvân-i Semîl), Tahran 1337 hş., tür.yer.; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 2-94; a.mlf., *Dîvân-ı Eş'âr u Resâl-il* (nşr. Berât-i Zencânî), Tahran 1357 hş., neşredenin girişi, s. e-kt; Şebüsterî, *Gülşen-i Râz* (trc. Abdülbâki Gölpinarlı), İstanbul 1989, s. XIV, XIX; Şüsterî, *Mecâlisü'l-mü'minin*, Tahran 1365 hş., II, 150-156; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1505; Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-'ârifin*, Tahran 1305 hş., s. 41; Fursat-ı Şîrâzî, *Âşâr-ı 'Acem*, [baskı yeri yok] 1362 hş. (İntişârât-ı Bâmdâd), s. 462-463; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts., I, 125-126; Hânabâbâ, *Fihrist*, IV, 4837-4838; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâik*, III, 129-131, 487; Nefîsî, *Tarih-i Nazm u Neşr*, I, 319; Muhsin Kiyânî, *Tarih-i Hân-kâh der İran*, Tahran 1369 hş., s. 212; Abdülhüseyn Zerînkûb, *Dübnâle-i Cüstücü der Taşavvuf-i İran*, Tahran 1369 hş., s. 324-325; a.mlf., "Lâhidji", *El²* (İng.), V, 604-605; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 455, 529-531; V, 642; Esîrî-yi Lâhîcî, *DMF*, I, 153; Necîb Mâyîl-i Herevî, "Esîrî-yi Lâhîcî", *DMBİ*, VIII, 730-733.

RIZA KURTULUŞ

LÂHİK (لاحق)

Namaza imamlarla birlikte başladığı halde belirli mazeretler sebebiyle ara vermek zorunda kalarak namazın bir kısmını imamlarla birlikte kılamayan kimse.

Sözlükte "yetişmek, yakalamak" anlamındaki *lahk* kökünden türeyen ve "yetişen, yakalayan" anlamına gelen *lâhik* kelimesi bir fıkıh terimi olarak namaza imamlarla birlikte başladıktan sonra gaflet, uyku, cemaattaki aşırı izdiham ya da abdestinin bozulması gibi mazeretler yüzünden ara vermek zorunda kalarak namazın bir kısmını imamlarla birlikte kılamayan kişiyi ifade eder. Fıkıh literatüründe *lâhik* teriminin genellikle Hanefî fakihleri tarafından kullanıldığı, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî kaynaklarında bu konuya *mesbûk* ile ilgili hükümler içinde temas edildiği görülür.

Hanefî mezhebine göre cemaatle veya müferrit olarak kılınan bir namazda iradî olmaksızın abdesti bozulan bir kimse-nin gerekli şartlara uymak kaydıyla abdest alıp namazı bıraktığı yerden tamamlaması işleminde *binâ* adı verilir. Tek başına namaz kılan kişinin bu durumda namazını yeni baştan kılması daha uygun görülmeyle birlikte cemaatle kılınan namazda cemaat sevabından mahrum kalmamak için *lâhik* durumunda olanın abdest aldıktan sonra kaldığı yerden namazı tamamlaması daha faziletlidir. Hanefî mezhebine göre imama uyduktan sonra be-

lirli bir mazeret sebebiyle namaza ara veren kişi, ara vermeyi gerektiren durumun ortadan kalkmasından sonra konuşmadan, dünya işleriyle meşgul olmadan bıraktığı yerden namaza devam edebilir. Eğer imam namazı bitirmişse imamın arkasında namaz kılıyormuş gibi namazını tamamlar. İmama uyan kimse gibi o da kıraatte bulunmaz, imamın bekleyecek olduğu süre kadar bekler. Sadece rükû ve secdedeki tesbihlerle oturustaki dua ve salavatları okur. Sehv secdesini gerektirecek bir hata yaptığı takdirde imama uyan kimse durumunda olduğu için sehv secdesi yapmaz.

Lâhiğin namaza ara vermesine sebep olan mazeret abdestini bozmuşsa, meselâ ayakta uyumuş ve rükûu kaçırmışsa uyandığında bıraktığı yerden namaza devam eder; daha sonra imamla birlikte diğer rükünlerin edâsına yetişir. Eğer kaçırdığı rükûnle meşguliyeti uzun sürecek ve imama yetişemeyecek durumda olursa imama uyar, yetişemediği rek'at veya rükünleri imam selâm verdikten sonra tamamlar. Muktedînin namaz esnasında abdesti bozulmuşsa hemen çıkar ve namazı bozan bir davranışta bulunmadan en yakın yerde abdest alır. Bu esnada imam namazı bitirmemişse tekrar yerine döner ve mümkünse kaçırdığı rükûn veya rek'atları tamamlayıp daha sonra imama uyar. Ancak kaçırdığı rükünleri eda ettiği takdirde imama yetişemeyeceğini anlarsa doğrudan imama uyar ve yetişemediği rek'at veya rükünleri imam selâm verdikten sonra tamamlar. Abdest alıncaya kadar imam namazı bitirmişse eski yerine dönmeye gerek kalmadan bulunduğu yerde namazını bitirir. Eğer imam sehv secdesi yapacak olursa bu secdeyi namazını tamamladıktan sonra yapar. Namaz kılan bir kimsenin son ka'dede teşehhüdden sonra abdesti bozulursa abdest alır ve selâm verir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre imamla birlikte namaza başladığı halde ara vermek zorunda kalan kimsenin kılamadığı rek'atları tek başına tamamlayabilmesi için ara vermeyi gerektiren mazeretin abdesti bozan bir durum olmaması gerekir.

Mâlikî mezhebine göre, imama uyduktan sonra aşırı kalabalık ve abdesti bozmayacak derecedeki uyuklama gibi bir durum sebebiyle namazın bazı rükûn veya rek'atlarını imamla birlikte kılamayan kimseyle ilgili hükümler rükû, secde ya da rek'atları kaçırmış olmasına göre farklılık gösterir. İmama uyan kişi rükûu veya rükûdan doğrulmayı kaçırdığı takdirde

birinci rek'atta ise o rek'atı kılınmamış sayarak imamla birlikte namaza devam eder. İmanın selâmından sonra rek'atı kazâ eder. Bu durum birinci rek'atın dışındaki rek'atlardan birinde olursa o rükûnü eda ettikten sonra en geç ikinci secde imama yetişebileceğini umuyorsa kaçırdığı rükûnleri eda edip imama uyar. İkinci secdeye yetişemeyecekse namazına imamla birlikte devam ederek geçen rek'atı imamın selâmından sonra kazâ eder. Cuma namazında izdihamdan dolayı birinci rek'atın secdesini imamla birlikte yapamayan kişi o rek'atı imam selâm verdikten sonra tek başına kılar. Eğer imama uyan kimse bir veya iki secdeyi imamla kılamayıp kaçırılmışsa secdeyi yaptığı takdirde en geç sonraki rek'atın rükûnunda imama yetişebilecekle secdeleri yapıp imama uyar. Ancak secde veya secdeleri yaptığı takdirde sonraki rek'ata rükûda bile yetişemeyecekse secde etmeyip imama tâbi olur ve imamın selâmının ardından kalan rek'atı kazâ eder. İmama uyduktan sonra bir veya daha fazla rek'atı kaçırmışsa imam selâm verince kılamadığı rek'at veya rek'atları kazâ eder.

Şâfiî fıkıh literatüründe lâhiğ terimine rastlanmamakla birlikte bazı durumlar açısından lâhiğle benzerlik gösteren muvâfık terimi yer almaktadır. İlk rek'atları veya diğer rek'atlardan birinde Fâtiha okuyacak kadar bir süre imama yetişen kişiye muvâfık adı verilir. Muvâfık, herhangi bir özür sebebiyle olsun ya da olmasın bir rükûnde imamdan geri kalırsa namazı geçerlidir. Eğer imama uyan kişi mazeretsiz olarak iki rükûnde geri kalmışsa namazı geçersiz olur. Gecikme, imama uyan kişinin farz bir rükûnle meşgul olması gibi bir mazerete dayanıyorsa namazın geçerliliğine zarar vermez, geri kaldığı rükûnleri tamamlayarak devam eder. Muvâfık, imamdan üç veya daha fazla rükûn geride kalırsa o rükûnleri bırakıp imama uyar ve rükûnlerini terkettiği rek'atı imam selâm verdikten sonra kılar. Meselâ birinci rek'atın farz kıraatıyla meşgulken imam rükûn ve secdeleri yapıp ikinci rek'ata kalkmışsa birinci rek'atın rükû ve secdesini bırakır, ikinci rek'atı kılmakta olan imama uymaya devam eder. Yapamadığı rükû ve secdeleri imam selâm verdikten sonra tamamlar.

Hanbelî mezhebine göre imama uyan kimse namazda abdesti bozmayacak şekilde uyumak, unutmak, gaflet gibi bir sebepten dolayı bir veya daha fazla rek'atı imamla kılamadığı takdirde kalan rek'atlarda imama uyar ve selâmdan son-

ra kaçırdığı rek'atları kazâ eder. Şayet bir ya da iki rükûnde imamdan geri kalırsa, sonraki rek'ata yetişebileceğinden emin ise kaçırdığı rükûnleri eda eder ve imama uyar. Eğer o rükûn yerine getirdiği takdirde sonraki rek'at imama yetişemeyeceğinden endişe ediyorsa o rükûn bırakıp kalan rükûnleri imamla birlikte tamamlar ve imam selâm verdikten sonra eda edemediği rükûnlerin bulunduğu rek'atı kazâ eder. İmamla birlikte hangi rek'atı kılamamışsa kazâ ederken o rek'attaki kıraatin yerine getirilmesi gerekir. Bir özür sebebiyle bir secdeyi imamla birlikte yapamaması durumunda diğer secdeyi imamla birlikte yapar. Kaçırdığı secdeyi imam selâm verdikten sonra kazâ eder.

Cemaat sevabını elde etmek için lâhiğle ilgili hükümleri uygulamakta yarar olmakla birlikte bu konudaki ayrıntılara dikkat etme konusunda bazı güçlükler bulunduğu ve namaz için gerekli huşû ve huzur ortadan kalkabileceği için lâhiğ durumundaki kimselerin namazlarına yeniden başlayıp kendi başlarına kılmaları imkânı da vardır ve anılan sakıncaların bulunması halinde bu daha uygun görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "lhk" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1302; *Kâmus Tercümesi*, III, 1000; Mâlik b. Enes, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Kahire 1324, I, 72, 146; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, II, 14-15; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fıkhiyye*, Kahire 1985, s. 70-71; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik*, Bulak 1313, I, 145 vd.; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, I, 377-380; Şirbînî, *Mugnî'l-muhtâc*, I, 256-257; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, II, 220-227; *el-Fetâva'l-Hindiyîye*, I, 90-93; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvîd - Ali M. Muavvaz), Beyrut 1994, II, 343-350; Cüzîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 438-443; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dımaşk 1405/1985, II, 209-221.

HÜSEYİN KAYAPINAR

LÂHİKİ

(bk. EBÂN b. ABDÜLHAMİD).

LAHMÎLER

(الخميون)

III-VII. yüzyıllar arasında
Irak'ta hüküm süren
hristiyan Arap hânedanı.

Soyları, Kahtânîler'in Kehlân koluna mensup Lahm b. Adî b. Hâris b. Mürre'ye dayanır. Me'rib Seddi'nin yıkılmasından sonra Cüzâm, Âmile ve Tenûh kabileleriyle-